

AZƏRBAYCAN

Azərbaycanda üzvi əkinçilik
və qida iqtisadiyyatının
vəziyyəti haqqında hesabat

Almaniya Bundeştaqının qərarına görə

Bundesministerium
für Ernährung
und Landwirtschaft

tərəfindən maliyyələşdirilir

EKOconnect

Çap məlumatları

Nəşr edən

Joachim Lenz,
Claudia Neumann

EkoConnect e.V.
Schützengasse 16
01067 Dresden
www.ekoconnect.org

Müəllif

Heinz Gengenbach
(www.agriservices.de)

Redaktə

EkoConnect rəsmi qeydiyyatdan
keçmiş assosiasiya

Tərcümə

Əlrəhman Verdiyev

Düzəliş və Çap

www.whateverworks.biz

Almaniya Bundestaqının
qərarına görə

tərəfindən iyyələşdirilir

İmtina

Bu hesabatın əsaslandığı layihə Federal Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı
Nazirliyi tərəfindən qrant nömrəsi ilə maliyyələşdirilib: **28210E001**.

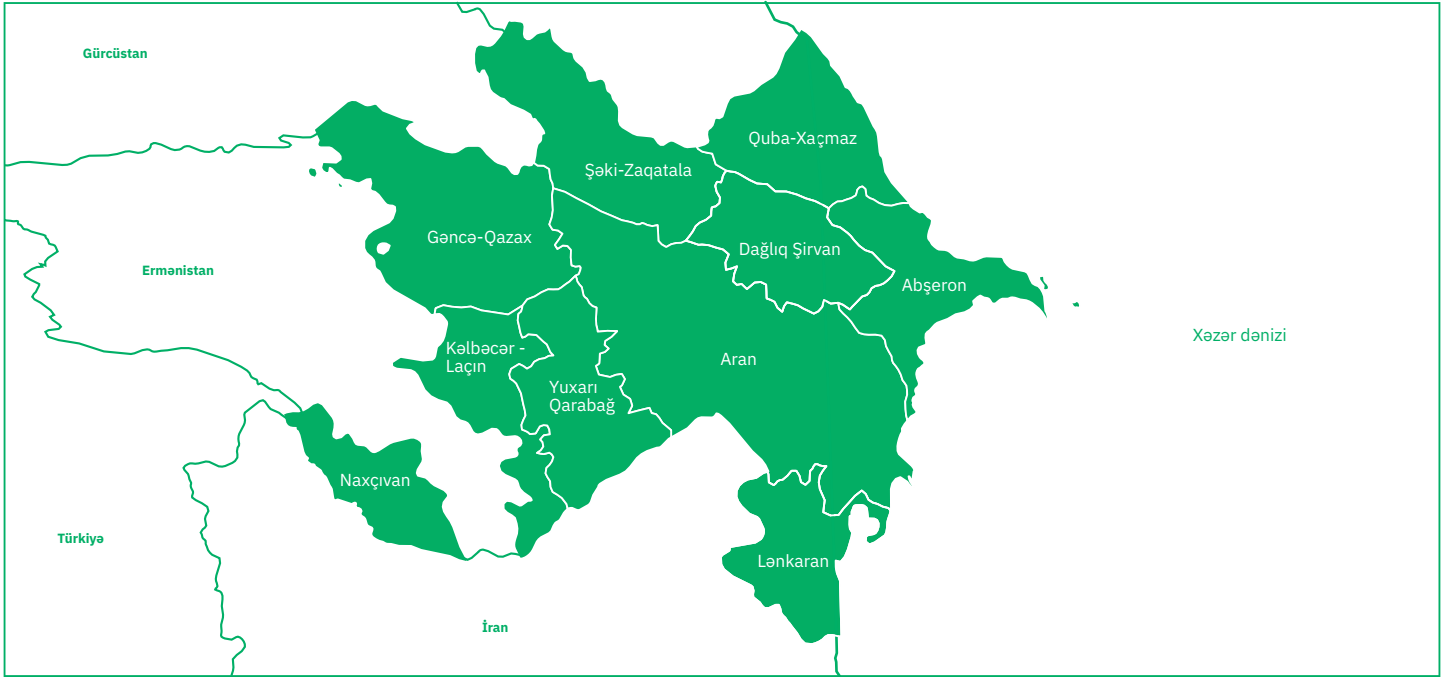
Bu nəşrin məzmununa görə məsuliyyət müəllifin üzərinə düşür.

Məzmun

A Azərbaycan: rəqəmlər , məlumatlar və faktlar	3
B Azərbaycanda Üzvi-Sektor	7
Tarixi	
Milli üzvi qanunvericilik	
Maliyyələşdirmə alətləri	
Assosiasiyalar və marketinq təşkilatları	
Biznesin təşviqi	
Üzvi sertifikatlaşdırma	
Tədqiqat və konsalting	
Təhsil və təlim	
Donor layihələri	
C Üzvi Əkinçilik	13
Sertifikatlı şirkətlər və sahələr	
Üzvi xammalın ixracı	
D Orqanik məhsulların emalı, istehsalı və ticarəti	16
Orqanik sertifikatlı şirkətlər	
Ekoloji məhsulların idxalı	
E Azərbaycanda üzvi bazar	20
Orqanik məhsullar təklifi	
Bazar həcmi	
Marketinq kanalları və aktyorları	
F Fərsətlər və risklər	22
Ticarət potensialı	
İnvestisiya mühiti	
G Rəqəmlərin və mənbələrin siyahısı	24

Azərbaycan: rəqəmlər, məlumatlar və faktlar

Xəritə

Şəkil 1: Azərbaycanın xəritəsi

Azərbaycan Asiyada və kiçik bir hissəsi Qafqaz silsiləsinin şimalında, Avropada yerləşir. Şimalda Rusiya və Gürcüstan, cənubda İran, qərbdə Türkiyə və Ermənistan, şərqdə Xəzər dənizi ilə Türkmənistan və Qazaxıstanla həmsərhəddir.

Öz konstitusiyasına və orqanlarına malik olan Naxçıvan Muxtar Respublikası da Azərbaycan Respublikasına məxsusdur. Rəsmi dil Azərbaycan dilidir, əhalinin 90 %-i Azərbaycan dilində, 2 %-i isə rus dilində danışır.

Ölkə statistikası

86.600 km²

Ərazi

10,4 Mio.¹

Sakin (2022)

30,3 il¹

Əhalinin orta yaşı

Azərbaycan-Manat (A.M.)²

valyuta

1 Azərbaycan əhalisinin orta yaş həddi Countrymeters tərəfindən qiymətləndirilir

2 1 AZN: 100 Qəpik; 1 € = 1,74 Manat (Avqust 2022);
1 Manat: 0,58 € Ø

Iqtisadi vəziyyət

12.180 A.M.

Adambaşına düşən ÜDM (2022, nominal)³

6,0 %

İşsizlik dərəcəsi (2021)

12,3 %

İnflyasiya dərəcəsi (2022)³

26,4 %

Dövlət borcu (ÜDM-in faizi, ümumi, 2021)

708 A.M.

Orta ümumi əmək haqqı, A.M. / ay, illik orta (2020)

6,7 %

İnflyasiya dərəcəsi (2021)³

Ticarət əlaqələri

- ÜTT-yə üzlük: Xeyr (müşahidəçi statusu)
- Azad ticarət sazişi: Aİ, MDB azad ticarət sazişi ilə razılaşma yoxdur (10 dekabr 2003-cü ildən)
- İkitərəfli sazişlər üçün bax: www.wto.org (↗).⁴

Aİ-nin Azərbaycanla əlaqələri (milyar avro)

	2019	%	2020	%	2021	%
Aİ-nin idxalı	10,6	5,9	6,4	-39,5	10,4	62,5
AB-nin ixracı	1,8	15,1	1,5	-16,7	1,5	0,0
Balans	-8,8		-4,9		-8,9	

Şəkil 2: Aİ27 xarici ticarəti (yuvarlaqlaşdırmağa görə kənarlaşmalar)

Almaniya ilə Azərbaycan arasında münasibətlər

(milyon avro)

	2019	%	2020	%	2021	%
Alman idxalı	1.348,3	-6,5	734,1	-45,6	705,3	-3,9
Alman ixracı	443,1	2,2	358,8	-19,0	304,2	-15,2
Balans	-905,2		-375,3		-401,1	

Şəkil 3: Xarici ticarət (yuvarlaqlaşdırmağa görə kənarlaşmalar)

SITC-ə əsasən Alman idxal malları (2021³ | %)

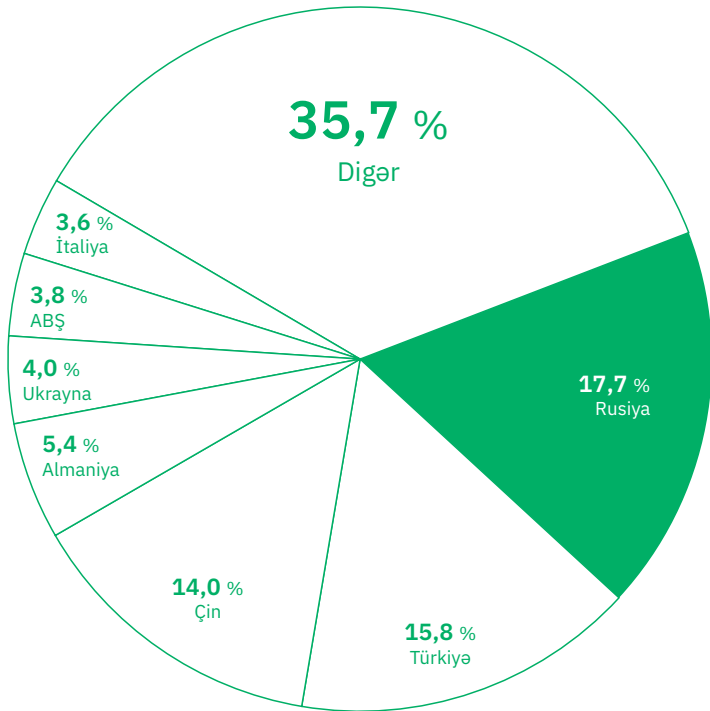
Neft	96,4
Qida	2,0
Dəmir və polad	0,3
Xammal (yanacaq istisna olmaqla)	0,3
Maşınqayırma	0,2
Avtomobillər və hissələri	0,1
Kimyəvi maddələr	0,1
Elektronika	0,1
Digər	0,5

Şəkil 4: SITC üzrə Almaniya idxal malları (ümumi idxalın faizi)

3 Bax: GTAİ İqtisadi Məlumat Kompaktı Azərbaycan (may 2022); Alman-Azərbaycan Xarici Ticarət Palatası (AHK); ölkə məlumatları.

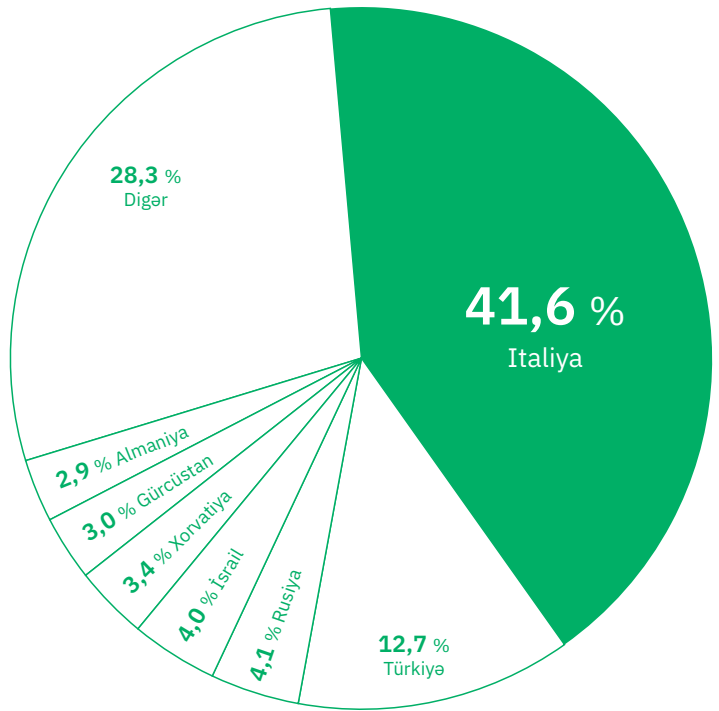
4 Bax: Ticarət Movzuları, Regional Ticarət Sazişləri, RTA verilənlər bazası, Ölkə / ərazi üzrə

Əsas təchizatçı ölkələr (2021** | %)

Şəkil 5: Almaniya Ticarət və İnvestisiya, 2021

Əsas alıcı ölkələr (2021** | %)

Şəkil 6: Almaniya Ticarət və İnvestisiya, 2021

İqlim

Azərbaycan dünyada on bir iqlim qurşağından doqquzuna malikdir. Bu, böyük regional fərqlərə gətirib çıxarır, məs. subtropik iqlimi ilə də yarımsəhra və çöl

iqlimi (Kür düzü). Düzənliklər isti, quru iqlimə malikdir. Orta illik temperatur 13,1 °C-dir.

Torpaqdan istifadə

86.600 km² ərazinin ilə Azərbaycan Avstriyadan bir qədər böyükdür. Ölkə ərazisinin 58 %-i dağlıq, 42 %-i isə düzənlikdən ibarətdir. 86.600 km² ərazinin 12 %-ni meşələr, 4,6 %-ni isə sular təşkil edir. Təxminən 4.800.000 ha kənd təsərrüfatında istifadə olunur: bunun təqribən 43 %-i əkin sahələri, 50.6 %-i ot çəmənlikləri və otlaqlar və 5.7 %-i daimi əkin sahələridir (1 yanvar 2021-ci il tarixinə əsasən).⁵

Azərbaycan təbii bitki örtüyü ilə, xüsusən də meşə əraziləri ilə zəngindir. Ətraf Mühitin Mühafizəsi Nazirliyi

idare etdiyi ərazilərdə meşələrə, o cümlədən kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsulları istehsalına cavabdehdir. Bu ərazilərə milli parklar (ümumi sahəsi 220.000 ha olan 9 milli park) və qorunan ərazilər (ümumi sahəsi 117 min ha olan 17 qorunan ərazi) daxildir.

117 min ha.Bu sahələrdə qarpız (2000 t), bal (3000 kq), nar (300 t), şabalıd (100 t), fındıq (200 t),

5 Bax: Azərbaycanın Statistika İlliyi: 2021

xurma (80 t), qoz (80 t) və kartof (50 t). Bu məhsullar heç bir sintetik daxilolma qəbul etmir və Ətraf Mühitin Mühafizəsi Departamenti vasitəsilə satılır. Kənd

təsərrüfatı neft və tikinti sektorlarından sonra ölkədə üçüncü mühüm sənayedir. Təsərrüfatların 99,8 %-i özəl mülkiyyətdədir, onun 66,8 %-i ailə təsərrüfatları və 32,8 %-i yardımçı təsərrüfatlardır.⁶

Torpaqdan istifadə (2018–2020 | km² | %)*

	Kənd təsərrüfatı sahəsi (LN)	Əkin sahələri	Boş torpaq	Daimi məhsullar	Tarla bitkiləri və ot çəmənlikləri
2018	4779,5	2057,9	40	255	2426,6
2019	4779,7	2056,5	39,5	260,3	2423,4
2020	4780,1	2045,2	39,2	272,7	2423
	Kənd təsərrüfatı sahəsi (LN)				
2018	100	43,1	0,8	5,3	50,8
2019	100	43	0,8	5,5	50,7
2020	100	42,8	0,8	5,7	50,7

Şəkil 7

Kənd təsərrüfatının ümumi istehsalı (2017–2020 | milyon manat | milyard avro)⁷

	Toplam		daxil olmaqla	
	cari qiymətlər, milyon manat	Avro mlrd.	bitki mənşəli məhsullar	heyvan mənşəli məhsullar
2017	6580	3.816	3019	3561
2018	7010	4.065	3186	3824
2019	7836,7	4.545	3751,2	4085,5
2020	8428,9	4.888	4028,4	4400,5

Şəkil 8

Şəkil 9: Azərbaycanda meyvə ağacları, meşə və qarlı dağlar

Şəkil 10: Azərbaycanda ənənəvi yemək

⁶ Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi (DSK)

⁷ 1 manat= € 0,58, 1 milyon manat= € 580,000

* (1 km² = 100 Hektar)

Azərbaycanda üzvi sektor

2008-ci ildən Azərbaycan Respublikasında “ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı” üçün hüquqi baza mövcuddur. Gəncə Biznes Assosiasiyasının (GABA) aktorları iştirak edib. İndiyə qədər çatışmayan müstəqil üzvi əkinçilik birliyidir.

Tarixi

Hələ ki Azərbaycanda Gürcüstanda **ELKANA** olduğu kimi üzvi birlik mövcud deyildir. Torpaqşünaslıq professoru Amin Babayevdən ilham alan **Gəncə Aqrobiznes Assosiasiyası (GABA)** üzvi əkinçiliyin inkişafında mühüm rol oynayır. Bu assosiasiya Azərbaycan Ekoloji Kənd Təsərrüfatı Hərəkətləri Federasiyasının (AzFOAM) təşəbbüskarı və aparıcı qüvvəsidir və 2002-ci ildən **Beynəlxalq Ekoloji Kənd Təsərrüfatı Hərəkətləri Federasiyasının (IFOAM)** üzvüdür.

2017-ci ildə Amin Babayev üzvi hərəkata qeyri-adi xidmətlərinə görə **Rapunzel** (🌱) şirkətindən One World Award mükafatını aldı. Professor Babayev maraqlanan fermerləri məsləhət və səfərbər etməklə yanaşı, həm də yüksək keyfiyyətli kompost istehsal edir, arıçılığı dəstəkləyir və özünün orqanik tədqiqat mərkəzində elmi araşdırmalar aparır. Onun oğlu Vüqar Babayev hazırda GABA-nın sədri, kiçik qardaşı Şəhriyar isə marketinqlə məşğuldur.

Şəkil 11: Azərbaycanda orqanik əkinçiliyin qabaqcıllarından olan professor Amin Babayev

Məlumat

Azərbaycan Üzvi Fermerçilik Hərəkətləri Federasiyası (AzFOAM)

www.eng.gaba.az/organic-agriculture/azfoam/

Milli üzvi qanunvericilik

Hələ 2005-ci ildə Azərbaycanda GABA orqanik əkinçilik üçün hüquqi baza hazırlamağa başlayıb. 2008-ci ildə ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. 2008-ci ildən etibarən “ekoloji cəhətdən təmiz” üzvi və ya bioloji üçün sinonim kimi istifadə olunur. (Bax: Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, № 650-II-IQ / 13 iyun 2008 (↗))

Mövcud qanuna və onun qaydalarına baxmayaraq, praktiki icrada, məsələn, nəzarət və sertifikatlaşdırma orqanlarının qeydiyyatı və ya monitorinqində boşluq vardır. Bu səbəbdən bütün nəzarət və sertifikatlaşdırma funksiyaları xarici nəzarət orqanları (sertifikasiya orqanları) tərəfindən həyata keçirilir. İstehsal üçün təlimat layihəsi, ekoloji qida məhsullarının emalı, etikətlənməsi və marketinqi üzvi bitki və heyvan istehsalı, arıçılıq, akvakultura,

qablaşdırma və nəqliyyatı əhatə edir. Layihədə icazə verilən resursların siyahısı da var. (Bax: Ekoloji cəhətdən təmiz qida məhsullarının istehsalı, emalı, etikətlənməsi və marketinqi üçün Təlimatların Layihəsi, 2014)

Maliyyələşdirmə alətləri

2022-ci il dövlət büdcəsində kənd təsərrüfatı sahəsinə 587 milyon ABŞ dolları (ABŞ \$) məbləğində subsidiya və maliyyə vəsaiti ayrılıb. Bu, 2021-ci illə müqayisədə 5,8 % çoxdur. Təxminən 270 milyon ABŞ dolları ərzaq təchizatı və suvarma sənayesinin təminatına yönəldilib. Cənubi Qafqaz üçün bir çox layihələrdə, məsələn, Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyəti (GIZ) GmbH (↗) Azərbaycan Gürcüstan və Ermənistanla birlikdə iştirak edir (bax: “Donor layihələri”).

Assosiasiyalar və marketinq təşkilatları

Ganja Agribusiness Assoziation (GABA)

Gəncə Aqrobiznes Assosiasiyası (GABA) Azərbaycanda ekoloji kənd təsərrüfatını təşviq edən əsas təşkilatdır. 1996-cı ildə kolxoz təsərrüfatlarını fərdi təsərrüfatlara çevirmək üçün mübarizə aparan fermerlər üçün ekoloji cəhətdən təmiz, iqtisadi cəhətdən səmərəli və dayanıqlı kənd təsərrüfatı istehsalı sistemi yaratmaq üçün üzvi əkinçilik əlverişli variant idi. 2000-ci ildən indiyədək 2000-dən çox fermer ekoloji əkinçilik üsulları üzrə təlim keçib və 332 fermer öz məhsulları üçün orqanik sertifikat almaq üçün müraciət edib. Assosiasiya 2010-cu ildə Nürnberqdə keçirilən dünyaca məşhur BIOFACH ticarət sərgisində iştirak etmişdir. GABA 2006-cı ildən üzvi əkinçilik üçün jurnal nəşr edir və fermerlər üçün təlimlər təklif edir.

„2005–2012-ci illərdə biz “Yaşıl Qafqaz” layihəsi (↗) üzrə Gürcüstanın tərəfdaşı olduq. Əsas məqsəd üzvi əkinçiliyin inkişafı və bu təcrübənin Qafqazda davamlılığı idi. 2012-ci ildən sonra siyasi tədbirlərə görə əlaqələrimizi davam etdirə bilmədik və İsveçrədən olan IMO ilə yolumuza davam etdik.“ [keçmiş: Bazar Ekologiyası İnstitutu, bu gün: Ecocert Swiss AG (↗)] (Vüqar Babayev, 2022)

www.developmentaid.org/organizations/view/26227/gaba-ganja-agribusiness-association

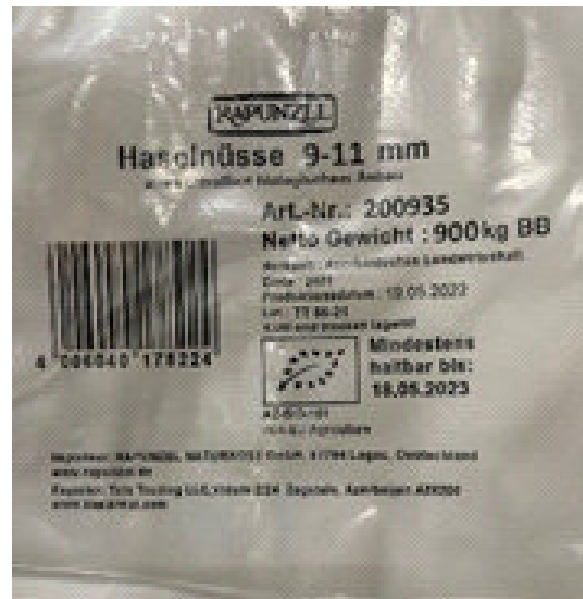
www.eng.gaba.az/organic-agriculture/in-azerbaijan

www.facebook.com/gaba.az

Marketinq təşkilatı AZ-Organic MMC

Bu sertifikatlı marketinq təşkilatı Gəncədə yerləşir və əsasən fındıq, nar və xurma ticarəti ilə.

- Direktor: Şəhriyar Babayev
- Əlaqə: director@azorganic.az

Şəkil 12: Rapunzel / Almaniya üzvi fındıq üçün etiket

Biznesin təşviqi

Alman-Azərbaycan Xarici Ticarət Palatası

2012-ci ildən **Alman-Azərbaycan Xarici Ticarət Palatası (AHK Azərbaycan)** Almaniya iqtisadiyyatının Azərbaycandakı rəsmi nümayəndəsi kimi bazarı araşdıran və bizneslə məşğul olan şirkətlərə məlumat və dəstək verir. AHK Azərbaycan 1999-cu ildə təsis olunan Alman-Azərbaycan İqtisadi İttifaqından (DAWF) yaradılmışdır. 177 üzv şirkəti ilə (dekabr 2022-ci il tarixinə istinadən) AHK Azərbaycan Avropanın Azərbaycandakı ən güclü iqtisadi assosiasiyasıdır.

Müasir konsaltinq şirkəti olaraq, AHK Azərbaycan bazar və müştəri-yönümlü xidmətləri vasitəsilə Alman və Azərbaycan şirkətlərinin bazar üzrə maraqlarını dəstəkləyir. AHK Azərbaycan Messe München-in Azərbaycan və Gürcüstandakı rəsmi nümayəndəsidir, bütün ticarət sərgiləri və tədbirləri haqqında məlumat verir və uyğun ticarət yarmarkalarının seçilməsində köməklik göstərir. AHK Azərbaycan Təcrübəli Ekspertlər Xidməti (SES) layihəsinin Azərbaycandakı rəsmi nümayəndəsidir. (↗)

www.aserbaidzhan.ahk.de

www.facebook.com/AHKAZERBAIJAN

www.instagram.com/ahk_azerbaijan

Germany Trade & Invest (GTAI)

Dünyanın 50-dən çox bölgəsində yerləşən Germany Trade & Invest (GTAI) alman şirkətlərinin xaricə getməsinə dəstək olur, Almaniyanı bir məkan kimi tanıdır və xarici şirkətlərin Almaniya məskunlaşmasına dəstək verir.

GTAI həmçinin Cənubi Qafqazda (Gürcüstan, Ermənistan, Azərbaycan) iqtisadi inkişaf haqqında məlumat verir. GTAI-nin Azərbaycan üzrə ölkə səhifəsində iqtisadi mühit, sənaye inkişafı, hüquqi və gömrük məsələləri, tenderlər və inkişaf layihələri haqqında ən son məlumatlar var. (↗)

www.gtai.de

Üzvi sertifikatlaşdırma

GABA milli nəzarət orqanı olan Azekosert yaratmaq təşəbbüsü ilə çıxış etmişdi. Bu, Cənubi Qafqazda ekoloji təmiz kənd təsərrüfatının gücləndirilməsi layihəsinin maliyyə və texniki dəstəyi ilə təsis edilib və 5 dekabr 2005-ci ildə Ədliyyə Nazirliyində dövlət qeydiyyatına alınıb.

Azekosert Ltd Azərbaycanda üzvi qida və kənd təsərrüfatı məhsullarının yoxlanılması və sertifikatlaşdırılması ilə məşğul olan yeganə özəl orqanik sertifikatlaşdırma orqanıdır.

Azekosert Ltd hüquqi dəstəyin olmaması səbəbindən indiyədək heç bir nüfuz qazanmayıb və hazırda əsasən fəaliyyətsizdir: “Yerli sertifikatlaşdırma orqanına gəlincə, onu vurğulaya bilərəm ki, biz bu ildən “Azekosert”i oyatacağıq”. (Sübhən Məmmədov, magistr dissertasiyası (2022): Vüqar Babayevlə ekspert müsahibəsi)

Ekoloji məhsullar əsasən Aİ qanunvericiliyinə uyğun olaraq xarici şirkətlər tərəfindən sertifikatlaşdırılır və bununla da Avropa bazarına daxil olur. Milli Üzvi Proqram (**NOP**) çərçivəsində sertifikatlaşdırılmış ABŞ üçün nəzərdə tutulmuş məhsullar da var.

Əən əhəmiyyətli sertifikatlaşdırılmış orqanik məhsullar qızılgül yağı, nar, xurma və fındıq, həmçinin

yabanı təbiətdən toplanmış meyvələr, giləmeyvə və dərman və aromatik bitkilərdir. Bazar Ekologiyası İnstitutu (IMO) – 2013-cü ildən **Ecocert Group** – ekoloji yabanı kolleksiyada sosial standartları təşviq etmək üçün layihəyə başlamışdır; Azərbaycanda layihə başa çatdıqdan sonra bu fəaliyyətlər davam etdirilmədi.

Məlumat

GABA

www.eng.gaba.az/organic-agriculture/azfoam

Azekosert Ltd

www.eng.gaba.az/services-2/certification

Ecocert Group

www.ecocert.com/de-DE/home

Tədqiqat və konsalting

Gəncə Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti (ADAU)

2007-ci ildə Azərbaycan Dövlət Kənd Təsərrüfatı Universitetində (ADAU) yeni təhsil sahəsi yaradılıb: Kənd təsərrüfatının ekoloji idarə olunması. Bu yeni kurs üzvi sektorda gələcək peşəkar sahələr üçün təhsil və təlimi dəstəkləmək məqsədi daşıyırdı. Bu mövzu hazırda təklif edilmir.

2020-ci ildən müasir laboratoriyaya malik "Torpaqşünaslıq" kafedrası fəaliyyət göstərir. Bu bölmənin alimləri yeni əkinçilik şəraitində torpağın münbitliyinin artırılması və ekoloji məhsulların istehsalı imkanları ilə məşğul olmalıdırlar. (↗)

www.adau.edu.az/en

Şəkil 13: Gəncədə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Universitetində müasir laboratoriya

Ekoloji Təmiz Kənd Təsərrüfatı üzrə Regional 'Təcrübə və Resurs Mərkəzi

2015-ci ildə Şəki-Zaqatala bölgəsində ekoloji təmiz kənd təsərrüfatının inkişafı məqsədilə Qaxda Elmlər Akademiyasının Botanika İnstitutunda Ekoloji Ekoloji Təsərrüfat Mərkəzi yaradılmışdır.

Mərkəzin bu bölgədə yaradılmasının əsas səbəbi təmiz və zəngin təbii sərvətlərdir.

Mərkəz təlim keçmiş işçiləri ilə aşağıdakı məqsədlərlə fəaliyyət planı hazırlayıb: regiona uyğun olan yerli sortları qorumaq, fermerlərə ekoloji əkinçiliyə keçməyə kömək etmək və torpaq, su və bitkilərin analizi üçün yüksək texnologiyalı laboratoriyaya yaratmaq. Kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarının təhlili üçün məhdud analiz sahəsi olan yalnız bir neçə torpaq və su analiz laboratoriyaları mövcuddur.

Mərkəz 2018-ci ildən etibarən Azərbaycanda fəaliyyət göstərən **AZ-Organic MMC** şirkəti və Almaniyanın **Rapunzel** şirkəti ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq müqavilələri əsasında ekoloji təmiz fermerlərin təsərrüfat fəaliyyəti ilə bağlı yoxlamalar aparır. Bu yoxlamalar çətin prosesdir və Avropa sertifikatlaşdırma orqanları tərəfindən fermerlərin təsərrüfat statusu alması üçün tələb olunan səviyyədə həyata keçirilib.

"Eko-Farming" əldə etmək. 2019-cu ilin may ayının sonunda 200 fermer Avropa sertifikatı aldı. 400 nəfər və ya 80 fermer qrupu üzvi əkinçilik üzrə təlim kurslarında və seminarlarda iştirak etmişdir.

- Address: Qax şəhəri, İmam Mustafayev küçəsi, 93.
- Phone: +994 50 271 71 01, +994 77 477 00 00
- Email: amin.etkt@mail.ru

Şəkil 14: Qax Ekoloji Təmiz Kənd Təsərrüfatı üzrə Regional Təcrübə və Resurs Mərkəzi komanda

Şəkil 15: Qax Ekoloji Təmiz Kənd Təsərrüfatı üzrə Regional Təcrübə və Resurs Mərkəz sınaq sahəsi

Təhsil və Təlim

Azərbaycanda 2015-ci ildə böyüklərin orta savadlılıq səviyyəsi (yaş >15) 99,81 % təşkil edib (müq. World Data Atlas, 2017). Orta məktəbə qəbulun xalis səviyyəsi (7 il) kişilər üçün 84,2 % təşkil edib və hər iki cins üçün oxşar olub. Bu, aqrar-ərzaq sektorunda peşə hazırlığı proqramları üçün üstünlükdür, çünki 2014-cü ildə ölkədə

ümumi məşğulluq səviyyəsi 63,2 % təşkil etmişdir (bax.).

Aİ, GIZ, USAID və TİKA tərəfindən dəstəklənən bir sıra layihələr ətraf mühitin mühafizəsi və üzvi əkinçilik üzrə qısa təlim proqramları təklif etmişdir. GCP / AZE / 006 / TUR layihəsi – inkişaf Azərbaycan Ekoloji Kənd Təsərrüfatı və İnstitusional Potensialın Gücləndirilməsi (2016–2018) təlim və məlumatlılığın artırılmasına yönəlmişdir. üzvi əkinçilik (bax “Donor layihələri”).

Könüllü proqramı

LOGO e.V.

LOGO proqramı tələbələr üçün ekoloji əkinçilik üzrə təcrübə və seminarlar təşkil edir. Onlar adətən altı ay davam edir, lakin on iki aya qədər uzadıla bilər. Seminar hər il fevral, aprel, avqust və oktyabr aylarının sonunda başlayır.

— Gəncə Dövlət Aqrar Universiteti ilə müqavilə (↗)

www.logoev.de/de

Donor layihələri

Alman cəmiyyəti Beynəlxalq Əməkdaşlıq üçün (GIZ) GmbH

- “Cənubi Qafqazda torpaqdan istifadənin idarə edilməsini və daha dayanıqlı enerji istehsalını təşviq edin” (ECOserve)
- Mövzu: Cənubi Qafqazın kənd yerlərində davamlı inkişaf üçün təbii ehtiyatların idarə edilməsi və ekosistem xidmətlərinin mühafizəsi
- Müştəri: Federal İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Nazirliyi (BMZ)
- Aparıcı icraçı qurum: Ermənistanın Ərazi İdarəetmə və İnfrastruktur Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Gürcüstanın Ətraf Mühitin Mühafizəsi və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
- Ümumi müddət: 2018–2022
- Əlaqədar şəxs: Anja Waldruff (ECOserve@giz.de)

www.giz.de/de/weltweit/76256.html

Cənubi Qafqazda İnteqrasiya edilmiş Biomüxtəlifliyin İdarə Edilməsi (IBIS)

- Sifarişçi: Federal İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Nazirliyi (BMZ)
- Ölkə: Ermənistan, Azərbaycan, Gürcüstan
- Aparıcı icraçı qurum: Ermənistanın Ərazi İdarəetmə və Fövqəladə Hallar Nazirliyi, Azərbaycanda Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, Gürcüstanda Ətraf Mühit və Təbii Sərvətlərin Mühafizəsi Nazirliyi
- Ümumi müddət: 2015–2021

www.giz.de/de/weltweit/20319.html

www.giz.de/de/downloads/giz2015-de-integriertes-biodiversitaetsmanagement.pdf

Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO), Azərbaycan

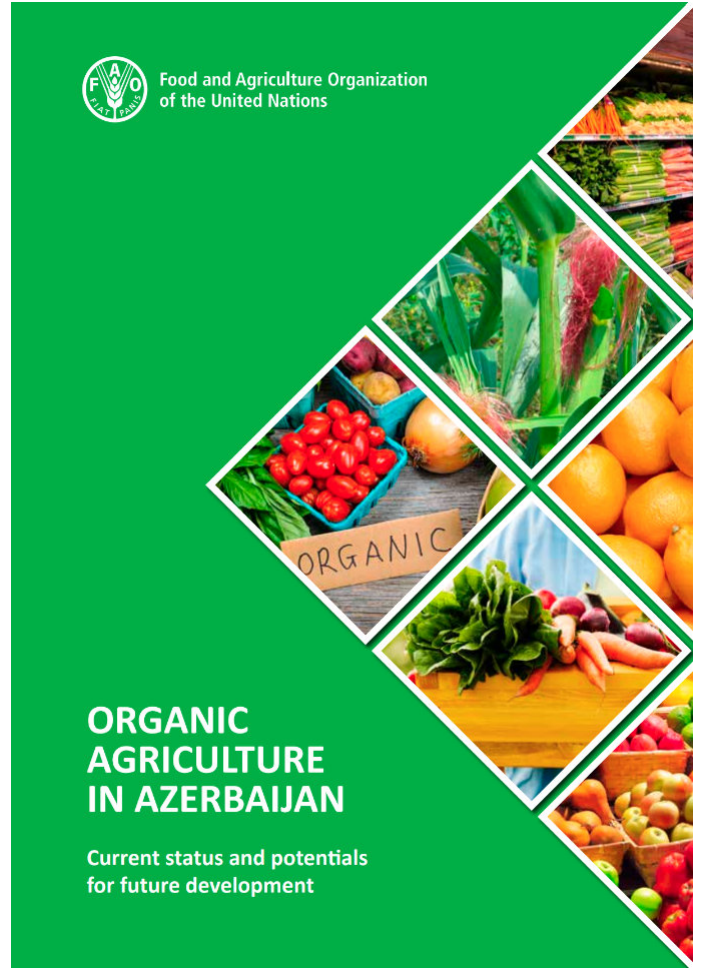

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

Azərbaycan 1995-ci ildən **FAO**-nun üzvüdür. **FAO**-nun Bakıda ofisi 2015-ci ildən fəaliyyət göstərir. **FAO** Azərbaycanda kənd təsərrüfatı, regional inkişaf, kənd yerlərinin inkişafı, heyvandarlıq, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq kimi sahələrdə bəzi layihələri tövsiyə edir və həyata keçirir.

- FAO GCP / AZE / 006 / TUR layihəsini həyata keçirib: Azərbaycanda üzvi əkinçiliyin inkişafı və institusional potensialın gücləndirilməsi
- Maliyyələşdirmə: Türkiyə Respublikası
- Ümumi müddət: 2015–2017
- Onlayn nəşr: “AZƏRBAYCANDA ORQANİK FERMANCILIQ – Mövcud vəziyyət və gələcək inkişaf potensialı”, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı, FAO, Ankara, 2017. (↗)

www.fao.org/home/en

Şəkil 16: Yekun hesabat: “AZƏRBAYCANDA ORQANİK KƏND TƏSƏRRÜFATI”

Üzvi Əkinçilik

2019-cu ildə Azərbaycan 40.000 hektar sertifikatlaşdırılmış üzvi torpaq sahəsi ilə Asiyada 10-cu yerdə idi. Sırf Kənd təsərrüfatı mədəniyyəti ilə yanaşı, akvakultura və bitkilərin yabanı növlərinin kolleksiyası da mühüm rol oynayır. Orqanik olaraq istehsal olunan qidaların əraziləri və paylanması ilə bağlı dəqiq rəqəmlər hələlik mövcud deyil.

Sertifikatlaşdırılmış fermalar və ərazi

IFOAM və FIBL statistik məlumatlarına əsasən, 2020-ci ildə Azərbaycanda üzvi sertifikatlaşdırılan ümumilikdə 40 779 ha ərazi var. Bunun 38,080 ha-sı kənd təsərrüfatına yararlı torpaqlardır (çevirmə sahələri daxil olmaqla), 2,126 ha-sı meyvə, qoz-fındıq, giləmeyvə və aromatik dərman bitkilərinin yabanı kolleksiyası, 573 ha-sı isə akvakulturadır (müq. FiBL & IFOAM-Organics International, 2021).

Qlobal ekoloji ərazilər: kənd təsərrüfatı torpaqları (dönüşmə sahələri daxil olmaqla) və ölkələr üzrə digər ekoloji sahələr (2020 | seçim)

Ölkə	Kənd təsərrüfatı (ha)	Akva-kultura (ha)	Yabanı kolleksiya	Cəmi (ha)
Ermənistan	566	-	3652	4.218
Azərbaycan	38.080	0,7	50	40.779
Bolqarıstan	116.252	-	-	116.252
Avstriya	679.872	-	-	679.872

Şəkil 17: Ekoloji əkinçilikdə becərilən sahə (ha)

Azərbaycanın ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı torpaqlarında qlobal payı 0,05 % təşkil edir; Asiyada ekoloji cəhətdən təmiz kənd təsərrüfatı torpaqlarının payı 0,216 % təşkil edir. Azərbaycan ümumi kənd təsərrüfatı sahəsində üzvi əkinçiliyin ən yüksək payına malik Asiyada on ölkə sırasındadır.

2020-ci ildə 466 istehsalçı və prosessor var idi. İdxalçı və ixracatçılar barədə məlumat verilmir. 2020-ci ildə üzvi məhsulların daxili satışı təqribən 3 milyon avro təşkil edib ki, bu da adambaşına təxminən 0,3 avroya bərabərdir (müq. Willer və Lernoud, 2016). Azərbaycanda etibarlı məlumat toplama sistemi olmadığından, bu rəqəmlər müəyyən göstərişlər verə bilər, lakin yenilənməli və etibarlı məlumat mənbələrinə əsaslanmalıdır.

Azərbaycanda birillik və ya çoxillik bitkilər əsasən üzvi yolla istehsal olunur. Taxıllar üzvi sertifikatlı sahələrə görə birinci yerdədir; lakin ümumi istehsalda sertifikatlı üzvi meyvələrin payı daha yüksəkdir. Keçiddə olan bağların gələcəkdə Azərbaycanda meyvə istehsalının artmasına töhfə verəcəyi gözlənilir.

Üzvi istehsal olunan kənd təsərrüfatı bitkilərinin dəqiq paylanması ilə bağlı dəqiq məlumat yoxdur.

**Azərbaycanda istehsal olunan və üzvi
(konversiya daxil olmaqla) sertifikatlaşdırılmış
əsas bitkilər (2014)**

Mədəniyyət	Ekoloji sahə (ha)	Orqanik nisbət (%)	tam çevrilmiş sahə (ha)	çevril-mədə (ha)
Taxıl	1.598	0,2	0	1.598
Yağlı toxumlar	126	0,7	50	76
protein bitkiləri (dr. Paxlalılar)	6	0,005	2	4
Sitrus meyvələri	21	0,9	2	19
Üzümlər	41	0,3	1	40
Zeytunlar	13	0,7	5	8
Meyvə	754	1,5	112	642
Subtropik meyvələr	495	4,8	180	315
Tərəvəz	213	0,2	55	158

Şəkil 18

Sertifikatlı yetişdiricilər

2021-ci ildə Azərbaycanda fındıq istehsalının 60 min tondan çox olacağı təxmin edilir. Hazırda Azərbaycan 25 ölkəyə fındıq ixrac edir.

Şəkil 19: Zaqatala rayonunda fındıq istehsalçıları

Şəkil 20: Fındıq plantasiyası. Ot malçlanır.

Şəkil 21: Məsləhətçilər və treyderlər tərəfindən fındıq kollarının qiymətləndirilməsi (sağdan sola Şəhriyar Babayev (Az-Organic), fındıqçı, Ekoloji Kənd Təsərrüfatı Mərkəzinin məsləhətçisi Zakir

Üzvi xammalın ixracı

Azərbaycan artıq sertifikatlı orqanik məhsulların istehsalına başlayıb və onları əsasən Aİ və ABŞ-a ixrac

edir. Hazırda çevrilməkdə olan əraziləri nəzərə alaraq, güman etmək olar ki, üzvi istehsalın xüsusilə dənli bitkilər, meyvə və tərəvəzlər üçün artan potensialı var (bax. Fəsil D “Üzvi məhsulların emalı, istehsalı və ticarəti”).

Şəkil 22: Azekosert yoxlama orqanı ilə GABA sərgi stendi

Orqanik məhsulların emalı, istehsalı və ticarəti

Üzvi fındıq və nar şirələri əsasən Avropa və ABŞ-a ixrac olunur. Bir şirkət üzvi gübrələr və pestisidlər kimi torpaq kondisionerləri üzrə ixtisaslaşmışdır.

Satış həm Azərbaycanda, həm də Avropa İttifaqında həyata keçirilir.

Orqanik sertifikatlı şirkətlər

Azərbaycandan üzvi qida məhsullarının ən mühüm ixrac sahələrindən biri də **fındıqdır**. ABŞ dolları ilə fındıq ixrac olunur.

Almaniyadan iki şirkət **Rapunzel** və **Ortlieb** **Organic** fındıq ticarəti ilə məşğul olur. Ortlieb Organic öz üzvi fındıqlarını Azərbaycandan alır. Üzvi fındıq məhsullarının emalı Almaniyada baş verir.

Zaqatalada **Kaslar MMC** şirkəti üzvi fındıqları qəbul edir, keyfiyyətini yoxlayır, təhvil verilən malları qurudur və saxlayır. Fındıq müxtəlif ölçülü siniflərə bölünür və möhürlənmiş böyük torbalarda daşınır.

Zaqatala rayonunda yerləşən **Tala Trading MMC** bio-sertifikatlı üzvi ticarət tərəfdaşdır.

Şəkil 23: Zaqatalada üzvi fındıqların qəbulu və qurudulması

Şəkil 24: Rapunzel şirkəti tərəfindən Azərbaycan fındıqlarının etiketi

Məlumat

Rapunzel

www.rapunzel.de/anbau-projekt-aserbaidshan.html

Ortlieb Organic

www.ortlieb-organic.de

Kaslar LLC

www.kaslarnut.com

Zaqatala rayonunda üzvi fındıq üzrə dəyər zəncirinin nümunəsi

Şəkil 25: Fındıq üçün üzvi dəyər zəncirinin ümumi modeli

Narı “padşahların meyvəsi” və ya “sevgi alması” adlandırılır. Nar şirəsinin xüsusi müalicəvi təsiri var: onun xərçəng hüceyrələrini öldürdüyü və iltihabın qarşısını aldığı deyilir.

2000 hektar sahədən ildə 2000 tondan çox meyvə yığılır. **AZNAR** fabriki Azərbaycanın Göyçay şəhərində yerləşir. Orada **bio.inspecta** tərəfindən sertifikatlaşdırılmış 100 % birbaşa sıxılmış nar şirəsi istehsal olunur.

AZGRANATA-nın 450 ha üzüm bağı və 400 ha nar plantasiyası var. AZGRANATA nar istehsalı (nar şirəsi və konsentratı) Almaniyanın **KIWA BCS** şirkəti tərəfindən üzvi (🌿) sertifikatına malikdir. Obyekt Ağsuda yerləşir və 8,8 ha ərazini əhatə edir. Nar şirəsi Avropanın daxilində və xaricində 7 ölkədə satılır. Granata GmbH & Co KG şirkətinin baş ofisi Berlində yerləşir.

Şəkil 26: Caspian Agro sərgisində üzvi nar şirəsi, Bakı 2022

AZERSUN Holding Azərbaycanın İmişli şəhərində yerləşir. Şirkətdən verilən məlumata görə, 190 ha sahədə hər il orta hesabla 885 ton nar yetişdirilir.

Sertifikatlaşdırma CERES nəzarət şirkəti tərəfindən həyata keçirilir. Veb sayt hazırda tikilməkdədir (status: 01.09.2022). Şirkətin təqdimatını da orada tapa bilərsiniz.

Şəkil 27: Nar

Məlumat

AZNAR

www.aznar.az/en/

bio.inspecta

www.bio-inspecta.ch/de/home

Kiwa BCS Eko-zəmanət MMC

www.kiwa.com

AZERSUN

www.azersun.com/

www.facebook.com/azersunholdingofficial

Agri Bio Eko Tech şirkəti 2005-ci ildə Azərbaycanda yaradılıb. O, üzvi gübrə BIOHUMUS® kimi geniş çeşiddə biotexnoloji məhsullar istehsal edir. “Fermentstart®” istehsal olunur. Məhsullar Almaniya da ixrac olunur.

2016-cı ilin fevral ayında təsis edildiyi gündən **AZ-IMPORT GmbH** Azərbaycandan Almaniya və Avropa İttifaqına ərzaq idxal edir. Azərbaycandakı tərəfdaş şirkətlər və birgə işləyən fabriklər ön müasir texnologiyalarla təchiz olunub. Buraya Avropa İttifaqından gələn doldurma maşınları da daxildir.

Eksklüziv məhsullar yalnız “MIX marketlər” də mövcuddur.

Bio Azərbaycan MMC kənd təsərrüfatı məhsullarının idxalı və istehsalının sertifikatlaşdırılması ilə bağlı xidmətlər təklif edir.

Şəkil 28: AgriBioEcoTech-in təsisçisi Əli Zaur Alizada

Şəkil 29: Üzvi gübrə: üzvi humus

Məlumat

AGRI BIO EKO TECH

www.agribioeko.com/

AZ-IMPORT MMC

www.az-import.de/

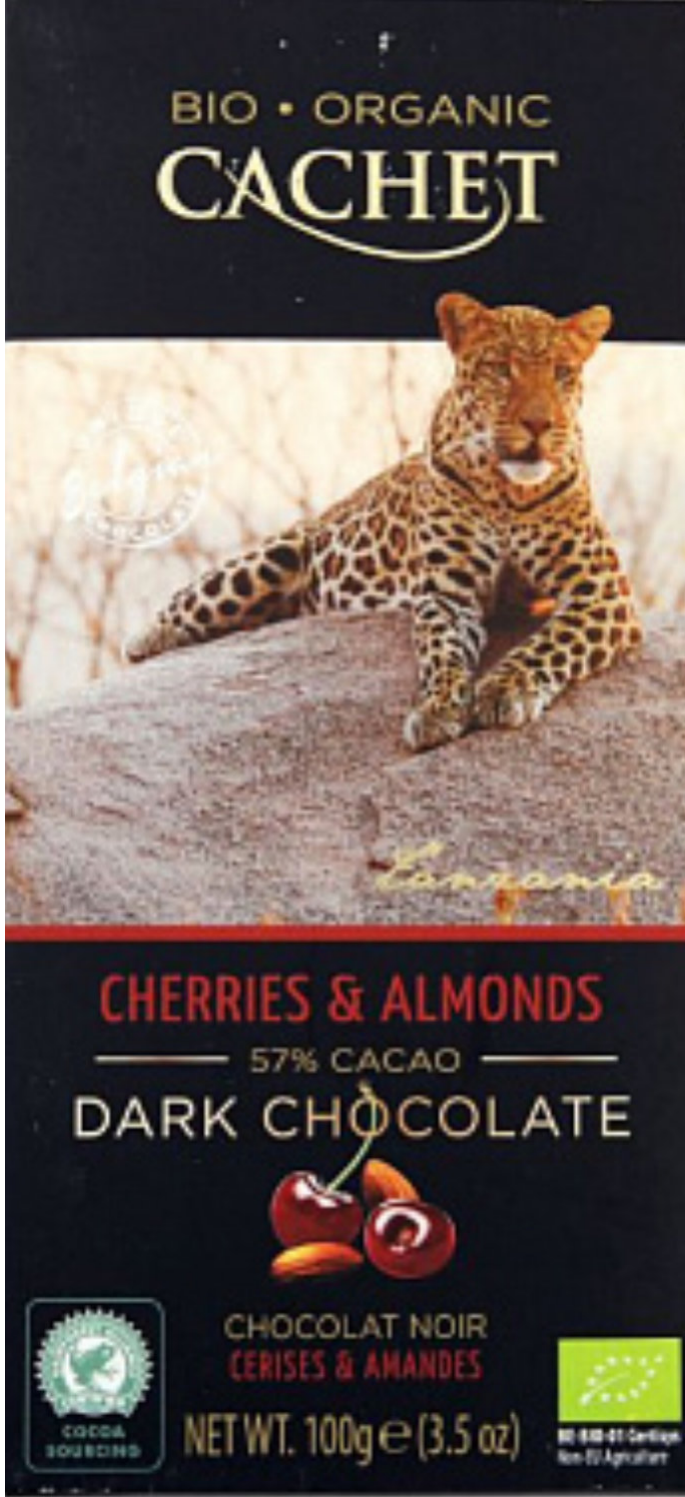
Bio Azərbaycan MMC

www.bioazerbaijan.com/index.php

Ekoloji məhsulların idxalı

Ekoloji təmiz məhsulların idxalına gəlincə, Azərbaycan gömrük orqanlarının məlumat bazasında da dəqiq məlumat yoxdur. Gəncə Aqrobiznes Assosiasiyasından (GABA) verilən məlumata görə, supermarket rəflərində İtaliyadan gətirilən şokolad, şirələr, makaron məhsulları və təbii pambıqdan hazırlanmış bəzi geyimlər satılır.

Şəkil 30: Supermarketlərdə Belçikadan alınmış üzvi şokolad, məs., Bakıda

Məlumat

GANJA AGRIBUSINESS ASSOCIATION
(GABA)

www.eng.gaba.az/services-2/marketing

Azərbaycanda üzvi bazar

Azərbaycanda organik məhsulların pərakəndə satışının dövriyyəsi 1 ildə təxminən 3 milyon avro təşkil edir. Təxmini 12,3 % nisbətən yüksək inflyasiya dərəcəsini və aşağı alıcılıq qabiliyyətini nəzərə alaraq diqqət ixraca yönəldilməlidir.

Orqanik məhsullar təklifi

Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları bazarının qiymətləndirilməsi “Ekoloji kənd təsərrüfatı məhsulları üçün yerli bazarların qiymətləndirilməsi” mikro layihəsi çərçivəsində GABA-nın marketinq mütəxəssisləri və ekspertləri tərəfindən aparılıb.

Layihə çərçivəsində Bakı, Gəncə və Şəki bazarlarında araşdırmalar aparılıb. Sorğuda ümumilikdə 50 satıcı, 50 alıcı və 300 digər şəxs iştirak edib.

84 %-i və ya 126 nəfəri ekoloji təmiz məhsulu supermarket, market və istehsalat obyektlərindən aldığını bildirib. Onlar qeyd etdilər ki, ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları üçün əlavə supermarket yaratmaq lazımdır. Digər istehlakçılar məhsulu xüsusi bazarlardan aldıklarını,

məsələn, Bakıda İvanovka, Azəri market, Elit; Gəncədə Nekşi-Cahan, Bizim Market, Sevimli Dad; və Şəkidə Halvaçı Mahmud və Rəşad.

Bazar həcmi

2011-ci ildə pərakəndə satışın dəyəri 2,6 milyon avro, adambaşına düşən istehlak isə 0,3 avro səviyyəsində hesablanmışdır. (Cf. Willer and Lernoud, 2014) 2014 və 2015-ci illərdə 3,0 milyon avroluq oxşar təxmini rəqəmdən istifadə edilir. (Bax. Willer və Lernoud, 2016; 2017)

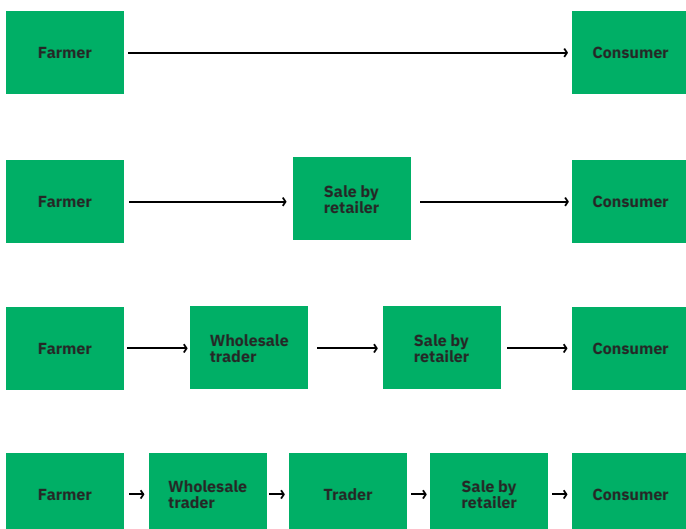
Müxtəlif xaricdən gətirilən orqanik kosmetik məhsulların satıldığı bəzi kosmetik mağazalar var.

Marketing kanalları və aktyorları

Müxtəlif araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycanda yerli marketing şəbəkələri dörd müxtəlif kanalla işləyir.

1. Üzvi məhsulların fermerlərdən istehlakçılara birbaşa marketingi. Bu marketing növü həm fermerlər, həm də istehlakçılar üçün faydalı ola bilsə də, marketing marjası və daha yüksək təravət təklif edir, lakin xüsusilə istehsal və istehlak sahələri arasında uzun məsafələr və/və ya qeyri-kafi infrastruktur olduqda məhdudiyyətlərə malikdir.
2. İkinci marketing kanalında pərakəndə satıcılar fermerlərdən məhsul alıb istehlakçılara satırlar.
3. Marketing zəncirinin üçüncü formasında iki müxtəlif vasitəçi – topdan və pərakəndə satıcılar var.
4. Burada cəmi üç vasitəçi var: məhsullar istehlakçılara çatana qədər topdansatışçılar, distribyutorlar və pərakəndə satıcılar. Bu formada təsərrüfat səviyyəsində qiymətlərin aşağı düşməsinə və istehlak qiymətlərinin yüksəlməsinə səbəb olan ən yüksək marketing marjası ola bilər. Məhsul yığımından sonra saxlama əsl problemə çevrilə bilər və məhsulun orijinal keyfiyyəti itirilə bilər. Zəncirdə darboğazlar yarandıqda, bütün sistem təsirlənir və davamlı marketing təhlükə altına düşür. Geniş miqyasda məhsul toplayan və geniş miqyasda məhsul toplayıb paylayan treyderlər də xarici bazarları hədəfləyirlər.

Azərbaycanda üzvi qida məhsullarının fermerdən istehlakçıya marketing marşrutları

Şəkil 31: Azərbaycanda üzvi qida məhsullarının marketing marşrutları

Supermarketlər

Supermarketlərdə aparılan qısa araşdırma nəticəsində məlum olub ki, sertifikatlı və etiketli orqanik məhsullar var ki, onlar ya xüsusi rəflərdə, ya da Avropanın müxtəlif ölkələrindən gətirilən səpələnmiş məhsullar kimi nümayiş etdirilir. Bakı supermarketlərində İtaliyadan makarondan tutmuş Yunanıstandan zeytun yağı və Polşadan ketçupa qədər orqanik məhsullar var.

Bəzi beynəlxalq brendlərin vitrinində üzvi pambıqdan hazırlanmış geyimlər var. Bu məhsulların hamısı sertifikatlaşdırılmış və etiketlenmişdir. Görünür ki, üzvi məhsullar haqqında ümumi istehlakçı qavrayış hələ tam formalaşmayıb.

Şəkil 32: Supermarketdə ekoloji məhsullar

Şanslar və Risklər

2022-ci ilin fevral ayının sonundan etibarən Rusiyanın Ukraynadakı müharibəsi Qafqaz və Mərkəzi Asiyadakı keçmiş sovet respublikalarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edib. Hər iki ölkə əvvəllər mühüm satınalma və satış bazarları idi. Bundan əlavə, Qafqaz ölkələrindən və Mərkəzi Asiyadan olan bir çox qonaq işçilər orada yaşayır və evlərinə pul köçürmələri ilə şəxsi istehlaka mühüm töhfə verirlər.

Ticarət potensialı

Müharibə nəticəsində Rusiya və Ukrayna ilə mal mübadiləsi kütləvi şəkildə iflasa uğradı. Bununla belə, bu, eyni zamanda yeni iş imkanları da təklif edir, çünki bütün dünyada şirkətlər yeni satış bazarları və istehsal sahələri axtarırlar. Almaniya Ticarət İnvestindən (GTAI) Gerit Schulze əmindir ki, Qafqaz və Xəzər dənizi ətrafındakı region bundan faydalana bilər.

Bölgədəki bütün ölkələr 2022-ci ilə kimi artıma nail olacaqlar, baxmayaraq ki, buna yüksək enerji qiymətləri, inflyasiya və Rusiya bazarının çökməsi hələ də mane olacaq.

İnvestisiya mühiti

Azərbaycanda neft və qazın yüksək qiymətləri artıma və dolayısı ilə inflyasiyaya təkan verir. Korona pandemiyası zamanı fərdi ev təsərrüfatları da bir çox alış-veriş təxirə saldı.

Gerit Schulze deyir: “Bu istehlak indi kompensasiya olunur və həm də iqtisadiyyatı gücləndirir”.

Alıcılıq qabiliyyəti zəif olaraq qalır. Yalnız bir neçə ev təsərrüfatları Almaniya bazarından bahalı istehlak mallarını ala bilər. 2021-ci ildə Azərbaycanda adambaşına düşən aylıq perakəndə satış xərcləri cüzi 217 ABŞ dolları (təqribən 200 Avro) təşkil edib. Bunun təxminən yarısı ərzaq məhsulları üçün olub. Qonşu Gürcüstanda bu dəyər 120 avro, Özbəkistanda isə cəmi 50 avrodur.

Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya üçün iqtisadi proqnozlar (2022 | ÜDM artımı %-lə | qısaldıldı)

	2022	2023
Ermənistan	1,5	4
Azərbaycan	4,5	2,5
Gürcüstan	3	5
Qazaxıstan	2	2,5
Özbəkistan	4	5
Qırğızıstan	1	4

Şəkil 33

Bazar müşahidəçiləri qeyd edirlər ki, bir çox yerli problemlər ölkənin daimi sabit və dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafının qarşısını alır. Bir çox sektorlarda dövlət və oliqarx korporativ strukturların güclü hökmanlığı xarici investorlar üçün əngəl törədir və azad rəqabəti məhdudlaşdırır. Müstəqil məhkəmə sisteminin olmaması və böyük qeyri-formal iqtisadiyyat açıq şəkildə nəzərə çarpır. Bundan əlavə, bank və maliyyə böhranı hələ də öz kölgəsini salmaqdadır.

Azərbaycanda kənd təsərrüfatı məhsulları üçün ümumilikdə 63 topdansatış və 87 pərakəndə satış bazarı fəaliyyət göstərir. Bu bazarlar həm də orqanik məhsulların satışı üçün istifadə oluna bilər.

Rusiya Qərbi Avropa ölkələrindən və Türkiyədən kənd təsərrüfatı məhsulları idxalına məhdudiyyətlər tətbiq

edib. Bu, Azərbaycanda kənd təsərrüfatı sektoru üçün yeni imkanlar təklif edə bilər.

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetindən Vüqar Bəşirov iqtisadiyyatda ixracı inkişaf etdirmək və beynəlxalq rəqabətdə üstünlük əldə etmək üçün xüsusi diqqət yetirilməli olan iki amili qeyd edir:

1. Qiymət və 2. Keyfiyyət.

Qiymət faktorundan istifadə etməklə, rəqiblərlə müqayisədə daha ucuz mallar istehsal edilməlidir.

Keyfiyyət Hesabı vacibdir, çünki bugünkü inkişaf etmiş bazarlarda istehlakçılar “ekoloji cəhətdən təmiz” məhsullar almağa üstünlük verirlər.

Alman-Azərbaycan Xarici Ticarət Palatasının icraçı direktoru Tobias Baumann qeyd edir ki, Avropa bazarına ixrac zamanı lazımi standartlara əməl edilməlidir.

Şəkil 34: GABA üzvi məhsulları supermarketin rəfində blok kimi

Şəkillərin və mənbələrin siyahısı

Şəkillər

1	Azərbaycanın xəritəsi	3
2	Xarici ticarət EU27 (Yuvarlaqlaşdırmaya görə sapmalar), Mənbə: GTAI İqtisadi məlumatlar Kompakt Azərbaycan (May 2022)	4
3	Xarici ticarət (Yuvarlaqlaşdırmaya görə sapmalar), Mənbə: GTAI İqtisadi məlumatlar Kompakt Azərbaycan (May 2022)	4
4	SİTC-ə görə 4 alman idxal malı (% ümumi idxal), Mənbə: GTAI İqtisadi məlumatlar Kompakt Azərbaycan (May 2022)	4
5	Germany Trade & Invest, 2021, Mənbə: GTAI İqtisadi məlumatlar Kompakt Azərbaycan (May 2022)	5
6	Germany Trade & Invest, 2021, Mənbə: GTAI İqtisadi məlumatlar Kompakt Azərbaycan (May 2022)	5
7	Torpaqdan istifadə (2018–2020): Statistical Yearbook of Azerbaijan, (2021)	6
8	Kənd təsərrüfatının ümumi istehsalı, Statistical Yearbook of Azerbaijan, (2021)	6
9	Azərbaycanda meyvə ağacları ,meşə və qarlı dağlar, Foto: Heinz Gengenbach	6
10	Azərbaycanda ənənəvi yemək, Foto: Heinz Gengenbach	6
11	Prof. Amin Babayev, Azərbaycanda üzvi əkinçilik üzrə pioner, aus: www.one-world-award.de/amin-babayev.html?lg=d	7
12	Rapunzel şirkətindən üzvi fındıq üçün etiket / Almaniya, Foto: Heinz Gengenbach	8
13	Gəncədə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Universitetində müasir laboratoriya, Foto: Heinz Gengenbach	10
14	Qax Ekoloji Təmiz Kənd Təsərrüfatı üzrə Regional Təcrübə və Resurs Mərkəzi komanda, Foto: Heinz Gengenbach	10
15	Qax Ekoloji Təmiz Kənd Təsərrüfatı üzrə Regional Təcrübə və Resurs Mərkəz sınaq sahəsi, Foto: Heinz Gengenbach	10
16	Yekun hesabat: “AZƏRBAYCANDA ORQANİK TƏSƏRRÜFAT”	12
17	Ekoloji əkinçilikdə becərilən sahə (ha)	13
18	2014-cü ildə Azərbaycanda istehsal olunan və üzvi (o cümlədən konvertasiya ilə) sertifikatlaşdırılmış əsas məhsullar Mənbə: Willer und Lernoud, 2016	14
19	Zaqatala rayonunda fındıqçılar, Foto: Heinz Gengenbach	14
20	Fındıq plantasiyası. Ot malçlanır., Foto: Heinz Gengenbach	14
21	Fındıq kollarının məsləhətçilər və dilerlər tərəfindən qiymətləndirilməsi (V.r.n.l Shahriyar Babyev (Az-Organic), Fındıqçı, məsləhətçi Zakir Mammadovdes Üzvi Əkinçilik Mərkəzi, Qax, Foto: Heinz Gengenbach	14
22	Azekosert yoxlama orqanı ilə AGABA kabinəsi, Foto: Heinz Gengenbach	15
23	Zaqatalada üzvi fındığın qəbulu və qurudulması, Foto: Heinz Gengenbach	16
24	Rapunzel şirkəti tərəfindən Azərbaycandan olan fındıq, Foto: Heinz Gengenbach	16
25	Fındıq üçün üzvi dəyər zəncirinin ümumi modeli, Foto: Heinz Gengenbach	17
26	Caspian Agro yarmarkasında üzvi nar şirəsi, Bakı 2022, Foto: Heinz Gengenbach	17
27	Nar, Foto: Heinz Gengenbach	17
28	Ali Zaur Aizada, AgriBioEcotech-in təsisçisi, Foto: Heinz Gengenbach	18
29	Supermarketlərdə, məsələn, Bakıda Belçikadan gələn üzvi şokolad, Foto: Heinz Gengenbach	18
30	Supermarketlərdə Belçikadan alınmış üzvi şokolad, məs., Bakıda, Foto: Firma Kim's Chocolates N.V.	19
31	Azərbaycanda orqanik qidanın marketinq marşrutları, Mənbə: Babayev, 2012	21
32	Supermarketdə ekoloji məhsullar, Foto: GABA	21
33	Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya üçün iqtisadi proqnozlar (2022), Mənbə: Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB), İqtisadi Perspektivlər, May 2022 (qısaldılmış)	22
34	GABA üzvi məhsulları supermarket rəfində blok kimi, Foto: GABA	23

Mənbələr

- <https://www.worldofmaps.net/en/asia/map-azerbaijan/map-regions-azerbaijan.htm> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.gtai.de/de/trade/welt/asien/aserbajdschan-118332> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.gtai.de/de/trade/aserbajdschan/wirtschaftsumfeld/aserbajdschan-haengt-weiter-am-oel-tropf-548546> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.gtai.de/de/trade/gus/wirtschaftsumfeld/kaukasus-und-zentralasien-als-neue-wachstumsinseln-851146> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.gtai.de/de/trade/georgien/wirtschaftsumfeld/kaspisches-meer-und-suedkaukasus-alternative-zum-russland-transit-834780> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.gtai.de/de/trade/aserbajdschan/wirtschaftsumfeld/neue-freizone-alat-am-kaspisee-soll-investoren-anlocken--557578> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.aserbajdschan.ahk.de/marktinformation/wirtschaft-in-zahlen> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.aserbajdschan.ahk.de/marktinformation/landesinformation> (sonuncu dəfə alındı: 10.08.2022)
- State Statistical Committee (SSC) of the Republic of Azerbaijan: <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/?lang=en> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <http://www.stat.gov.az/source/agriculture/indexen.php> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://eng.gaba.az/organic-agriculture/azfoam/> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- https://eng.gaba.az/wp-content/uploads/2011/10/Law_on_Organic_Agriculture.pdf (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://eng.gaba.az/organic-agriculture/in-azerbaijan/> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.facebook.com/gaba.az/> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.rapunzel.de/anbau-projekt-aserbajdschan.html> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.one-world-award.de/> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.youtube.com/watch?v=MWT7d27-Alc>, Video (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.developmentaid.org/organizations/view/26227/gaba-ganja-agribusiness-association> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- <https://www.lerbs-hagedorn.de/info/lexikoneintrag-aserbajdschanischer-tee-teelexikon.html> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- Aksoy, Uygun, Boz, İsmet, Eynalov, Hezi, Guliyev, Yagub (2018): „Vermarktungsketten in Aserbajdschan“, Quelle: Fariz Alakbarov (14. Oktober 2018)
- Bakhtiyarova, Vusala (2021): „Azərbaycanda üzvi kənd təsərrüfatı. İnkişaf və mövcud vəziyyət“, Magistrlik dissertasiyası, Weihenstephan Universiteti Tətbiqi Elmlər - Triesdorf, Kənd Təsərrüfatı, Qida və Qidalanma Fakültəsi, Kənd Təsərrüfatının İdarə Edilməsi üzrə Beynəlxalq Magistr proqramı (Magistratura)
- Baumann, Tobias. Mündl. AHK-nin idarəedici direktorunun mesajı, Bakı (26.10.2022)
- Ekoloji cəhətdən təmiz qida məhsullarının istehsalı, emalı, etikətlənməsi və marketinqi üçün təlimat layihəsi (2014)
- FiBL & IFOAM-Organics International (2021): Bütün dünyada üzvi əkinçiliklə idarə olunan kənd təsərrüfatı torpaqlarının inkişafı.
- Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Ankara (2017): AZƏRBAYCANDA ORGANIC AGRICULTURE. Mövcud vəziyyət və gələcək inkişaf üçün potensiallar, <https://www.fao.org/3/i8318e/i8318e.pdf> (sonuncu dəfə alındı: 7.11.2022)
- Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (No 650-IIIQ/13 June 2008)
- Mammadov, Subhan (2022): “Avropa bazarı üçün Azərbaycanda orqanik qida məhsullarının istehsalı və marketinqi. Gigiyena keyfiyyət standartları və sertifikatlaşdırma ilk şərtlər”. Magistrlik dissertasiyası, Weihenstephan Universiteti Tətbiqi Elmlər - Triesdorf, Kənd Təsərrüfatı, Qida və Qidalanma Fakültəsi, Kənd Təsərrüfatının İdarə Edilməsi üzrə Beynəlxalq Magistr proqramı (Magistratura)
- Willer und Lernoud (2014): Bazar həcmi və parakəndə satış.